

Оксана КАЛИТА

(Київ, Україна)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФОНЕТИКИ Й ОРФОЕПІЇ У ПОЛІНАЦІОНАЛЬНІЙ ГРУПІ

Засвоєння фонетики та орфоепічних навичок є важливим етапом в опануванні української мови як іноземної. Погоджуємося з твердженням, що на початкових етапах вивчення української мови труднощі з вимовою мають наслідком уповільнений темп роботи студента і його низьку мовну активність [2, с. 54].

Мета публікації – з'ясувати причини та обсяг труднощів у засвоєнні іномовними комунікантами української фонетики та орфоепії й запропонувати систему вправ для роботи з подолання цих труднощів в багатонаціональній групі.

Оскільки базою для дослідження є групи, до складу яких входять представники іноземних дипломатичних місій (заняття проводилися на базі Пресцентру ГДІП), котрі володіють, окрім рідної, як мінімум, англійською мовою (а часто 3-4 іноземними мовами), то складнощі виникають насамперед саме при вивченні та засвоєнні фонетики й орфоепії. Лексика і граматики в таких групах засвоюється набагато швидше, оскільки студенти мають значний досвід у вивченні граматичних систем інших іноземних мов.

Основна причина орфоепічних порушень – вплив міжмовної інтерференції. У випадку багатонаціональної групи ця інтерференція має складнішу природу, тому що це може бути вплив: а) рідної мови; б) мови-посередника, якою добре володіє іномовний комунікант (англійської); в) вплив іншої слов'янської мови, яку вже знає студент (як правило, російської). Для ефективного усунення мовленнєвого порушення викладач повинен чітко розуміти джерело міжмовної інтерференції: рідна мова студента, мова-посередник чи інша слов'янська мова.

Відповідно, принцип урахування рідної мови іноземних студентів, лінгвістичною основою якого є «аналіз взаємовідношень фонологічних систем мов, які контактують у процесі навчання» [1, с. 69], у нашому

випадку дещо ускладнюється, й збільшується обсяг тренувальної роботи для закріплення правильної вимови.

Оскільки основним завданням вивчення фонетики й орфоєпії є «становлення у студентів слухових та вимовних навичок і одночасно набуття слухачами знань про основні риси фонетичної системи тієї мови, яку студенти вивчають» [2, с. 55], важливо зауважити, що при її засвоєнні спостерігаємо два види помилок: 1) фонетичні (неправильне читання літер) та 2) орфоєпічні (неправильна артикуляція звуків).

У досліджуваних групах фіксуємо такі основні труднощі при засвоєнні української фонетики й орфоєпії (переважно орфоєпічні):

1) розрізнення й вимова твердого [л] і м'якого [л'] (особливо характерно для носіїв французької, польської, італійської та інших мов, в яких [л] має м'яку або напівм'яку вимову);

2) правильна вимова і розрізнення голосних [и] та [і] (характерна для більшості іноземців, оскільки артикуляція цих українських звуків більш наближена, ніж схожих звуків, наприклад, у російській чи польській мовах);

3) розрізнення й вимова звуків [г], [ґ], [х] (характерне для носіїв романо-германських мов);

4) правильна, безпридихова вимова звуків [д], [т] (вплив англійської мови);

5) правильна вимова звука [р] (вплив англійської, французької мов);

б) читання літери «о» в усіх позиціях як звука [o] (вплив російської мови, коли ненаголошену «о» читають як [a]);

7) зрідка зустрічаються труднощі у вимові звуків [з], [ж], [ц] (зафіксовано у носія непальської мови, оскільки в непальській мові ці або схожі звуки відсутні).

Усі вправи для корекції цих недоліків можна поділити на два типи: сприймання звуків і вимова звуків. Погоджуємося з твердженням, що одним з основних методів навчання має бути спостереження студентів за мовленням викладача, яке має відповідати усім мовним нормам і характеризуватися такими ознаками, як «дотримання інтонації, міміки та жестів, добре поставлений голос, чітка дикція, дотриманням пауз, що

відповідають ситуації мовлення, ступені емоційності, тощо» [3, с. 311]. Крім того, важливо виправляти неправильну вимову студентів на всіх етапах вивчення мови.

Методологічні прийоми, які пропонуємо використовувати для усунення вказаних недоліків, поділяємо на три етапи. На першому етапі ефективні такі методи: пояснення артикуляції звуків, позиції мовних органів з використанням ілюстративного матеріалу; пояснення смислорозрізняювальної функції звуків (зіставлення фонетичного і лексичного матеріалу). На другому етапі пропонуємо використовувати такі вправи: повторення за викладачем; зіставлення і порівняння звуків рідної, української та мови-посередника; самоспостереження за артикуляцією звуків; пояснення членами групи своїх спостережень за власною артикуляцією. Третій етап передбачає виконання таких вправ: повільна вимова студентами «важких» звуків (спочатку на початку слова, потім у середині або в кінці), вправи на слухання і розрізнення важких для вимови звуків у складі схожих слів (у повільному, середньому й швидкому темпі).

Важливим аспектом при роботі над українською фонетикою й орфоєпією в багатонаціональній групі є раціональний розподіл групової й індивідуальної роботи, а також залучення усіх членів групи до тренувальних вправ. При цьому рольові позиції членів групи при виконанні тої самої вправи мають відрізнятися залежно від ступеня засвоєння орфоєпічних навичок. Поєднання індивідуальної роботи з груповою стимулює студентів до більш активної комунікації, поживляє інтерес до вивчення мови, позитивно впливає на результати навчання.

Отже, основною причиною проблем при вивченні української фонетики й орфоєпії багатонаціональною групою дорослих є міжмовна інтерференція. Викладач має розуміти й враховувати джерела й наслідки міжмовних впливів, рівень сформованості орфоєпічних навичок у різних членів групи, й з огляду на це пропонувати комплекс вправ для їх закріплення. При цьому важливо поєднувати методи, орієнтовані на розуміння правильної артикуляції та на вироблення й закріплення правильної вимови. Ефективним є поєднання як індивідуального підходу, так і групової роботи, яке сприяє активізації комунікації під час навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко Н. В. Роль принципу урахування рідної мови іноземних студентів у процесі навчання української орфоєпії. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2010. Вип. 1.31. С. 67–73.
2. Дрогомирецька М. Фонетичний матеріал української мови як базова одиниця у формуванні комунікативних вмінь іноземних студентів. *Українська мова як іноземна у фокусі інновацій: від досвіду до впровадження*: збірник матеріалів циклу Міжнародних науково-практичних семінарів. Львів, 2019. С. 53–56.
3. Шеремета Л. П., Мельник Т. П. Формування орфоепічної грамотності іноземних студентів медичного профілю. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 310–312.